

Pedagogický odbor Matice slovenskej

Stanovisko k cieľom Národného programu výchovy a vzdelávania – UČIACE SA SLOVENSKO

Členovia Pedagogického odboru Matice slovenskej so záujmom systematicky sledujú diskusiu o reforme slovenského školstva na najbližších 10 – 15 rokov v predloženom materiáli *Učiaci sa Slovensko*, ku ktorému sa má vyjadrovať odborná a ostatná verejnosť. Dovoľujeme si k uvedenému Národnému programu výchovy a vzdelávania uviesť niekoľko pripomienok:

1. Nepodarilo sa zatiaľ definovať ucelené ciele a parametre pre stanovenie filozofie školstva a výchovno-vzdelávacej sústavy, ku ktorej má smerovať reforma školstva. Inak povedané, musí jestvovať vízia školy, ideový plán toho, čo má byť výsledkom procesu zmien.

Doterajšie koncepčné, rozvojové dokumenty vypracované po roku 1989 – Duch školy (1990), Obnova a rozvoj slovenského vzdelávacieho systému do roku 2000 (1991), Strategické zámery vo výchove a vzdelávaní v SR (1993), projekt Konštantín: Národný program výchovy a vzdelávania (1994) a Milénium: Národný program výchovy a vzdelávania v Slovenskej republike na najbližších 15 – 20 rokov (2001) – obsahovali veľa podnetných koncepčných zámerov, ktoré sa nepodarilo v plnom rozsahu implantovať do konkrétnej výchovno-vzdelávacej praxe. Z uvedeného jednoznačne vyplýva nevyhnutnosť zhodnotenia doterajších reforiem. Analýza príčin ich neúspechu by mala odpovedať na otázku: Čo podstatné treba urobiť či zmeniť, aby sa dobré zámery začali realizovať v každodennej pedagogickej praxi? **Chýbajú najmä ciele, týkajúce sa obsahu vzdelávania.** Zníži sa informačná záťaž žiakov a pedagógov? Posilní sa vzdelávanie v zmysle vedomostí, alebo pôjde o rozvoj poznávania, tvorivého a kritického myslenia? Nejasné sú ciele v zabezpečení škôl kvalitnými učiteľmi, plány s alternatívnymi či cirkevnými školami.

2. Absentuje zmienka o spôsobe presadenia reformy: Ako vyprovokovať politickú vôľu a najmä zmeniť vzťah spoločnosti k významu výchovy a vzdelávania? Ako zabezpečiť kontinuitu reformy na niekoľko rokov (počas fungovania troch alebo aj štyroch vlád)?

Predložený materiál už hovorí o nástrojoch, ktoré sa majú použiť na realizáciu zmien (zmena dĺžky prvého stupňa, zmena v systéme hodnotenia žiaka, zmena v názve povinnej školskej dochádzky na povinné vzdelávanie atď.). Ak sa v texte nachádzajú tendencie, ktoré sa dajú nazvať čiastkovými cieľmi reformovanej slovenskej školy, **nie sú formulované v sústave a hierarchii toho, aký má byť cieľový stav a najmä filozofia budúcej školy.** Preto je potrebné vecne definovať charakteristické črty reformovanej slovenskej výchovno-vzdelávacej sústavy, jej parametre a kľúčové oporné body práce a až na tomto základe pristúpiť k hľadaniu nástrojov, ktorými sa budú jednotlivé ciele dosahovať.

3. Žiada sa vypracovať harmonogram prác, časové charakteristiky, kontrolné body, systém hodnotenia priebežných procesov, finančné zabezpečenie a premietnutie reformy do podoby nového školského zákona, ktorý (bude posledným bodom) legislatívne zabezpečí realizáciu reformy.

Na mnohých miestach tvorcovia zdôrazňujú „individualizáciu vzdelávania“, posilnenie rozvíjania nadania žiaka, jeho možností. Dôraz na rozvíjanie osobnosti žiaka, decentralizáciu riadenia, slobodu učiteľa a pod. obsahovali aj predchádzajúce reformné materiály. Staronové návrhy sú aj na dochádzku žiakov, ich hodnotenie, návrh „nadrezortného“ orgánu. V tézach sa nenachádza odpoveď na otázku, či sa žiaci učia to, čo budú v živote potrebovať, ale najmä

Pedagogický odbor Matice slovenskej

odpoveď na otázku – čo budú potrebovať o desať či pätnásť rokov, lebo reforma prinesie výsledky v takomto časovom horizonte. Nemáme na mysli presné vymenovanie konkrétnych zručností a informácií, ale víziu tých, ktoré budú kľúčové.

4. Doteraz neprebehla obsahová reforma a rezort nie je pripravený ani na zvládnutie tejto mimoriadne náročnej a kľúčovej témy. Pracoviská (ŠPÚ, ŠIOV, MPC) sú v tejto oblasti sú personálne poddimenzované, chýbajú špičkoví odborníci, analytici. V materiáli nenachádzame odpoveď na túto kľúčovú otázku, ako ju zvládnuť a či je pre tvorcov nosnou témou.

5. Materiál by mal odpovedať aj na otázku: čo vlastne život vyžaduje a bude vyžadovať od absolventa školy?

Na uvedené treba dať jasnú odpoveď. Zdôrazňuje sa iba profesionálne, pracovné uplatnenie absolventa školy, ale život nie je iba profesia, povolanie. Človek potrebuje produktívne nažívať aj mimo práce, a to najmä v rodine a spoločnosti. Ako zvrátíme demografický vývoj a vytvoríme podmienky pre zlepšenie medziľudských vzťahov, keď nebudeme nastupujúcu generáciu formovať aj v tomto smere? Existuje zoznam oblastí osobnosti, ktoré treba rozvíjať v rodine, škole, aby sme boli pozitívni, šťastní, tvoriví, aby sme naplnili zmysel svojho života.

6. Absentuje téma výchovy žiakov a budovania hodnotovo pevných jednotlivcov a kolektívov.

V predloženom materiáli nie je uvedený ako spolupracovník žiadny psychológ. Autori v celom texte navrhujú názov *povinné vzdelávanie*. **A čo výchova?** Pritom sa na viacerých úrovniach konštatuje, že sa zhoršuje správanie detí a mládeže – v navrhovaných cieľoch v tejto oblasti nenachádzame žiadnu víziu. Moderné informačné technológie sú aj negatívnym fenoménom výchovy, ktoré škola neberie veľmi do úvahy. Očakávame, že bude jasne definované poslanie školy nielen v oblasti vzdelávacích programov, ale aj výchovných programov s akcentom na humanizmus, demokraciu, zodpovednosť, patriotizmus a vlastenectvo.

7. Reforma si žiada aj odborný aparát, sekretariát, výkonného manažéra, komunikačné centrum a nástroje na veľmi podrobné vysvetľovanie procesov nielen smerom k školám a učiteľom ale najmä k rodičovskej a odbornej verejnosti. Pedagogická a odborná tlač je zatiaľ prakticky nezainteresovaná do procesov informovania o jednotlivých krokoch reformy. Pýtame sa, či je na to nejaký racionálny dôvod? Na okraji záujmu je z hľadiska informovanosti aj rodičovská verejnosť. V aktuálnom návrhu je málo konkrétnych záležitostí, ktoré si môže rodič predstaviť. Čitateľné je len niečo. Napríklad, že sa má predĺžiť školská dochádzka o dva roky, že deti majú chodiť do školy už ako päťročné a žiaci na prvom stupni sa nemajú klasifikovať a iné. Laickej verejnosti však chýba vecný zmysel týchto zmien a odpoveď na otázku, na čo je to dobré?

8. Z vecného hľadiska sa žiada definovať postavenie štátneho jazyka, ako základného ekonomického nástroja občanov nevyhnutného na zlepšenie zamestnanosti a rovnocenný prístup k práci u všetkých občanov.

Úloha štátneho jazyka je mimoriadne dôležitá pre porozumenie aj v spoločnosti. V tomto smere je potrebné sa venovať najmä školstvu národnostných menšín, aby neznalosťou štátneho jazyka sa nevytvárali na území Slovenska národnostné getá.

Pedagogický odbor Matice slovenskej

Reakcia Pedagogického odboru Matice slovenskej na konkrétne body materiálu:

1.1 Kvalitná výchova a vzdelávanie dostupné pre všetkých

Zdôrazňujeme, že napĺňanie *Národného programu výchovy a vzdelávania* je úlohou štátu a nie jednotlivých škôl a učiteľov. Štát má ponúknuť kvalitný Štátny vzdelávací program, vzory i alternatívy ďalších pedagogických dokumentov, kvalitné učebnice v materinskom jazyku, digitálne materiály, testy, materiálno-technické zabezpečenie a poskytnúť tak školám komplexný servis.

Nepokladáme za vhodné zrušenie opakovania ročníka na prvom stupni ZŠ (primárne vzdelávanie). V súčasnosti sa opakovanie ročníka používa len ako krajný prostriedok a v prípade, že by takíto žiaci zostávali v triedach, odzrkadlí sa to na kvalite pedagogického procesu.

Neodporúčame predĺžiť primárne vzdelávanie do piateho ročníka.

Odporúčame spôsob hodnotenia plne zahrnúť do právomocí školy.

Štátnu školskú inšpekciu vnímame ako plne kompetentnú posudzovať kvalitu školy, pričom má nielen kontrolovať, ale aj metodicky školám pomáhať.

Súhlasíme s myšlienkou, že predškolské vzdelávanie v materských školách má byť garantované pre deti vo veku od 3 rokov a nadväzovať na komplexný systém služieb ranej starostlivosti a včasnej intervencie pre deti vo veku do 3 rokov. Odporúčame zachovať možnosť prijatia do materskej školy aj dieťa mladšie ako 3 roky.

Nesúhlasíme s transformáciou povinnej školskej dochádzky na **povinné vzdelávanie**. Súhlasíme s dvanásťročným povinným vzdelávaním, pričom zostane zachované delenie na I. stupeň (1. – 4.) a II. stupeň (5. – 9.). Veľmi úzko to súvisí aj s vysokoškolskou prípravou budúcich učiteľov, kde sa v takom prípade žiada zásadná zmena koncepcie.

Neodporúčame rušiť špeciálne školy, ale navrhujeme ich zachovanie. Pri začleňovaní žiakov treba poskytnúť učiteľom potrebnú metodickú podporu.

Súhlasíme, že žiaci zo sociálne znevýhodneného prostredia sú v súčasnosti primerane podporovaní.

Nesúhlasíme so zrušením opakovania ročníka na prvom stupni ZŠ, čím sa výrazne zníži kvalita vyučovania ostatných žiakov.

Pokladáme za náležité vytvárať podmienky na plnenie povinného vzdelávania v jazykoch národnostných menšín, ale je potrebné klásť zvýšený dôraz na ovládanie štátneho jazyka.

Členovia Pedagogického odboru Matice slovenskej **považujú za závažné myšlienky pozitívneho vlastenectva, národnej identity, štátnej suverenity a zvrchovanosti, rozvoja kultúrnych a duchovných tradícií a ich podpory zo strany štátu** (súťaže, podpora najmä predmetov dejepis a slovenský jazyk a literatúra).

1.2 Kvalitní, spoločensky rešpektovaní a primerane odmeňovaní učitelia

Navrhujeme skvalitniť vysokoškolské vzdelávanie učiteľov s dôrazom na ich pripravenosť realizovať reformu v praxi. Za nevyhnutnú podmienku spoločenského rešpektovania učiteľského povolania pokladáme adekvátne finančné hodnotenie. Sme za podporu mladých, ale zároveň za primerané ocenenie všetkých učiteľov, i starších učiteľov v preddôchodkovom veku. Potrebné je uzákoniť úpravu plátov aj po 32 rokoch pedagogickej praxe, umožniť učiteľovi výsluhový dôchodok, zabezpečiť dostatočnú finančnú časť na motivovanie učiteľov formou osobných ohodnotení alebo odmien. Po splnení tejto podmienky bude sa uskutočňovať výber študentov na učiteľské fakulty, nepochybne stúpne záujem o učiteľské povolanie.

Súhlasíme s novo koncipovaným kontinuálnym vzdelávaním ako nástrojom profesijného rozvoja učiteľa so zameraním na zmenu obsahu, foriem a kvality vzdelávania.

1.3 Kvalitné odborné vzdelávanie a príprava reagujúca na aktuálne a očakávané potreby praxe a osobný rozvoj učiacich sa

Súhlasíme. Pokladáme za dôležité začať už na základných školách.

1.4 Efektívne fungujúce regionálne školstvo

Pokladáme za jednu z najvýznamnejších priorít. Nevyhnutné sú opäť finančné zdroje, preto navrhujeme zmeniť systém financovania škôl a školských zariadení. Súhlasíme, aby finančné

Pedagogický odbor Matice slovenskej

prostriedky boli poskytované výlučne z kapitoly ministerstva školstva. Sme za presun materských škôl pod prenesené kompetencie štátu. Považujeme za potrebné zachovať u riaditeľa školy pedagogické vzdelanie a prax, umožniť mu adekvátny osobný rozvoj a legislatívnu ochranu.

Súhlasíme s konštatovaním, že sieť škôl má umožniť kvalitné, efektívne a dostupné vzdelávanie, pričom v súčasnosti to považujeme za mimoriadne aktuálne. Pokladáme za unáhlené kroky zrušiť zvýhodnený normatív pre školy do 250 žiakov. Môže to viesť k zatváraniu škôl, najmä 2. stupňov zo strany kompetentných orgánov, pričom je výnimka daná pre málotriedne školy a školy s vyučovacím jazykom národnostnej menšiny. Mladí ľudia, žiaci sú nositeľmi spoločenského života v obci, škola v nich buduje vzťah k rodnej lokalite a toto prestane fungovať. Zanikne spolupráca a vzájomné obohacovanie sa – škola, obec, mladí i starí, bude pokračovať posun slovenského vidieka neželaným smerom. Nie je zanedbateľné, že pribudnú nezamestnaní učitelia, chátrajúce budovy. Poučme sa z nedostatku materských škôl, ktoré sa neuvážene zrušili po roku 1989. Odporúčame pýtať sa priamo v teréne, nerozhodovať len na základe súčasných štatistík a čísel. Budúcnosť nášho štátu len v nich nenájdeme.

Vysoké školstvo

Odporúčame v oblasti vysokého školstva venovať pozornosť trom pilierom, ktoré sa reformnými zámermi výrazne menia:

prvý – akreditácia, VŠ budú dávať samohodnotiacu správu, otázka: Akú bude mať podobu samohodnotiaci správa?

druhý – bude sa zmenšovať počet študijných odborov, otázka: Na akom princípe/princípoch bude vytvorená nová sústava?

tretí – prestanú sa udeľovať tituly doc. a prof. celoslovensky, budú len univerzitné.

Majú sa zvýšiť dotácie do vysokého školstva na priemer krajín EÚ. Otázka: Aká suma pôjde do vysokého školstva z rozpočtu SR a odkedy?

Suma by sa mala zvýšiť 2 až 3-krát v porovnaní so súčasnosťou.

Vnímame pozitívne verejné konzultácie s predloženým pracovným dokumentom a veríme, že na základe širokej diskusie sa cieľavedomá reformná stratégia stane pozitívnym prínosom v slovenskom výchovno-vzdelávacom systéme. Súčasne veríme, že do diskusných grémií a k okrúhlym stolom bude prizývaný aj Pedagogický odbor Matice slovenskej.

Za Pedagogický odbor Matice slovenskej

PhDr. PaedDr. Martin Bodis, PhD.

PhDr. Libuša Klučková

doc. PaedDr. Július Lomenčík PhD.

PhDr. Ľubomír Pajtinka PhD.

Ing. Viliam Oberhauser CSc.

V Martine 30. januára 2017